

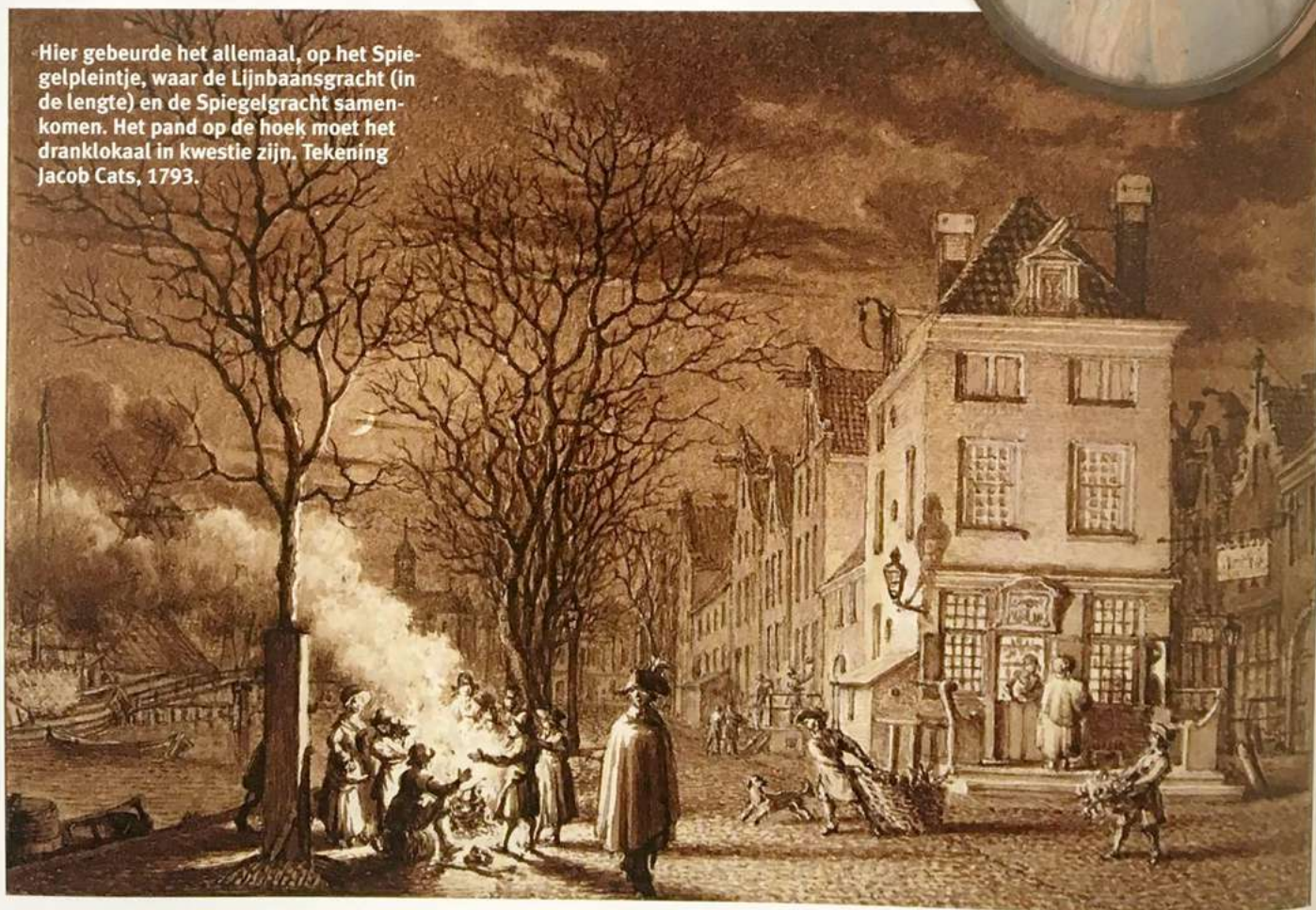
De man met drie klooten

Seksueel geweld was in 18de-eeuws Amsterdam aan de orde van de dag. Vooral vrouwen in een kwetsbare positie liepen risico. Dienstmeisjes, bijvoorbeeld vaak arme migranten. De meeste zaken kwamen niet voor het gerecht. Wel de gewelddadige dronkenmansescapades van Willem Boreel in september 1761. De slachtoffers legden een verklaring af bij notaris Hendrik Daniel van Hoorn.

►De jonge Willem Boreel.

Hier gebeurde het allemaal, op het Spiegelpleintje, waar de Lijnbaansgracht (in de lengte) en de Spiegelgracht samenkomen. Het pand op de hoek moet het dranklokaal in kwestie zijn. Tekening Jacob Cats, 1793.

Op dinsdagochtend 29 september 1761 stapte rond negen uur 's ochtends een chique heer met "twee herenknechten" een destilleerderij annex dranklokaal op de hoek van de Spiegelgracht en de Lijnbaansgracht binnen en vraagt om een glas jenever. Het dienstmeisje Johanna Ketelaar ziet uiteraard direct dat zij hier met een heer uit de Amsterdamse elite te maken heeft, al weet ze niet wie. Zo vroeg als het is, is hij al "seer beschonken". Na het glaasje jenever vraagt de man om een pijp, die hij naar haar hoofd smijt. Hij valt op een stoel in slaap en de dienstmeid trekt zich terug in het kantoortje. Even later wordt hij weer wakker en loopt het kantoor binnen "seggende tegens haar [...] dat hij haar op t lijf wilde en kwam seer na bij haar". Met wat flinke duwen probeert Johanna hem van zich af te houden, waarna hij haar met zijn rotting – een wandelstok van rotan – enkele klappen geeft. Zij vlucht de achterkamer in. Daar ligt haar werkgeefster Maria Tonbrink hoogzwanger op bed. Onder het roepen van "de allerslegste en brutaalste expressien" – "Je bent een hoer, ik wil je neuken." – en onder dreiging van geweld stort de dronkenlap zich op de zwangere vrouw. "Ik heb een ding zo groot als een arm en ik heb in plaatse van twee wel drie klooten. Ik kan in een kwart uur meerder doen als een andere in een half uur", schreeuwt hij.

Briefje

Inmiddels is de echtgenoot, 'destillateur' Jan Dirck Bosch, thuisgekomen en met hulp van kruier Wouter van der Laan weet hij de scheldende en tierende aanrander de deur uit te zetten. En passant slaat die met zijn wandelstok nog wat glazen van de toonbank. Buiten voor de deur blijft hij staan schreeuwen.

De heer in kwestie, Jan Willem Boreel, maakte zich kennelijk direct zorgen over de gevolgen van zijn gedrag, want de volgende dag al verschijnt er een man met een zak geld aan de deur om "t geval van daags tevooren af te maken". Boreel is een "groot heer", zegt hij, en bovendien bevriend met de hoofdofficier. Hij biedt het echtpaar een bedrag van f210,-, mits zij een briefje tekenen waarin staat "dat hij heer Boreel geheel dronken waar geweest en dat hij 't geen hij gedaan had al raljerende [gekscherend] had gepleegd". Het echtpaar accepteert het geld en tekent het briefje. Maar daarmee is de zaak nog

niet af. Boreels 'vriend' hoofdofficier Willem Huygens brengt de zaak voor het gerecht van de stad. Op 1 december wordt Willem Boreel veroordeeld tot een boete van f1000,-.

Carrière

Willem Boreel stamde uit een grote, machtige, oude Amsterdamse patriciërsfamilie. Wie was hij? Er zijn twee kandidaten: de 17-jarige Willem Boreel (1744-1796) en zijn oudere achterneef baronet Willem Boreel Jacobsz. (1712-1787). De jonge Willem was een schoolvoorbeeld van een Amsterdamse patriciërszoon. Hij werd bijvoorbeeld in 1748 benoemd tot kapitein van een compagnie voetknechten (soldaten) in het garnizoen van Amsterdam, hoewel hij pas vier jaar oud was. Zijn vader, Jacob Boreel Jansz. (1711-1778), lid van de raad en advocaat-fiscaal van de Admiraliteit te Amsterdam, kon dat soort baantjes regelen. Hij was zeer prominent: vanaf 1761 was hij buitengewoon ambassadeur aan het Engelse hof en in 1765 bezocht de hertog van York, de broer van de Engelse koning, hem in zijn huis op Herengracht 450. Jacob Boreel bezat de hofstede Beeckestijn bij Velsen en eenderde deel van de plantage Boxel in Suriname.

De veroordeling tot een boete van f1000,- voor dit soort gedrag betekende voor een lid van de Amsterdamse elite een pijnlijke smet op het blazoën. Gezien de blinkende carrière die deze Willem Boreel later maakte, is het de vraag of hij het was die de zwangere Maria dronken besprong. Zo ja, dan bleef de schade heel beperkt. Hij trouwde in 1766 met de aanzienlijke en steenrijke Maria Trip (1750-1813), vrouwe van Langerak (en kreeg met haar zes kinderen). In 1771, 27 jaar oud, werd hij Commissaris van de Monsterring, een lucratieve baan, waarmee hij het toezicht kreeg over de financiële administratie van de Amsterdamse troepen. In datzelfde jaar werd hij lid van de vroedschap en schepenen, later was hij gedeputeerde bij de Staten-Generaal.

Stigma

Maar dan zijn achterneef Willem Boreel Jacobsz., de baronet. Zijn mooie titel ging terug op diplomaat Willem Boreel (1591-1668), die hem in 1645 door de Engelse koning Karel I was verleend. Het kan verklaren waarom de beschonken Boreel

zich "een groot heer" noemde. Maar zijn loopbaan verliep een stuk minder florisant en hij was ook veel minder rijk dan de jonge Willem. In de *Naamuyzer* van Amsterdamse regenten en ambtenaren stond hij vanaf 1759 vermeld als 'Vendu-meester van de Schepen en Koopmanschappen', wat betekende dat hij door de Admiraliteit belast was met de verkoop van opgebrachte schepen en goederen, typisch een baantje dat hij door zijn familierelaties gekregen kon hebben. Ook hij woonde niet ver van de plaats delict: eerst in de Kerkstraat bij de Reguliersgracht "ten huize van H.C. Maas", daarna "op de Keisersgracht, n.z. tussen Vyzel en Spiegelstraaten".

Met de afkomst van Willem was iets niet helemaal in de haak: hij werd geboren uit een mésalliance. Zijn vader Jacob Boreel (1679-1736) verwekte twee kinderen bij ene Libra (Libora) Crob. Over haar is vrijwel niets bekend, maar het lijkt duidelijk dat zij niet paste in de keurige kringen waarin de Boreels verkeerden. Jacob trouwde pas in 1722 met haar, toen Willem al acht jaar was. De kinderen kregen wel de naam van hun vader, maar misschien is het sociale stigma op ze overgegaan. Willem's oudere zus Isabella huwde de Friese patriciër Johan Hendrik van Haersma (1709-1780), rentmeester-generaal der Domeinen van Friesland, zelf bleef hij, voor zover bekend, ongehuwd. Het stigma kan verklaren waarom Willem Boreel Jacobsz. zo veel minder voorspoedig carrière maakte dan zijn jonge achterneef. Verklaart het ook de dronkenschap, het onbehouwen gedrag? Is de affaire typisch voor een onstuimige 17-jarige of juist voor een gefrustreerde heer van 48? Door zijn werk zal Boreel Jacobsz. bekend zijn geweest met de hoofdofficier, zoals hij tegen Maria Tonbrink en Jan Dirk Bosch laat zeggen. Maar vriendschap?

Hij overleed op 11 februari 1787, zonder kinderen. Of hij werkelijk drie testikels had, blijft onduidelijk. Zijn achterneef, de jonge Willem, erfde de titel en werd zo de 7de baronet Boreel. De familie Boreel is tot op de dag van vandaag de enige in Nederland die zich zo mag noemen – ze zijn inmiddels aan de 14de baronet toe ●

MARK PONTE IS HISTORICUS EN SENIOR MEDEWERKER PRESENTATIE BIJ HET STADSARCHIEF AMSTERDAM.
MEER WETEN: [HTTPS://AKTEN.AMSTERDAM](https://akten.amsterdam).

voor iedereen die van Amsterdam houdt!

amsterdam

JAAR

Grand Théâtre Van Lier

Opkomst en ondergang
van een theaterfirma

Telepaat Rubini betovert Amsterdam

Dronkenmansescapade van man met 'drie klooten'

9 | september 2019

Jaargang 71

10x per jaar

€ 6,-

BP 81710966 428764